

گونه‌های شاخص گیاهان دارویی شمال غرب ایران

تالیف:

دکتر حسین کربلانی خیاوی

دکتر یوسف رستمی کیا

مهندس علی صمدزاده

انتشارات جهاد دانشگاهی استان اردبیل

۱۴۰۰

عنوان و نام پدیدآور	گونه‌های شاخص گیاهان دارویی شمال غرب ایران/تألیف حسین کربلایی خیابوی... (و دیگران).
مشخصات نشر	اردبیل: جهاد دانشگاهی، واحد استان اردبیل، سازمان انتشارات، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	۱۱۲ ص: مصور (رنگی)، جدول.
شابک	۵۰۰۰۰ ریال ۹-۹۰-۶۲۳۱-۶۲۲-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	تألیف حسین کربلایی خیابوی، یونس رستمی کیا و علی صمدزاده.
یادداشت	کتابنامه: ص. [۱۱۱]-۱۱۲.
موضوع	گیاهان دارویی - ایران - شناسایی <i>Medicinal plants - Iran -- Identification</i> گیاه‌درمانی - ایران <i>Herbs -- Therapeutic use -- Iran</i>
شناسه افزوده	کربلایی خیابوی، حسین، ۱۳۴۵ -
شناسه افزوده	جهاد دانشگاهی. واحد استان اردبیل. سازمان انتشارات
شناسه افزوده	<i>Jahad-e Daneshgahi. Vahed-e Ostan Ardabil. Press Organization</i>
رده‌بندی کنگره	۱۸۰ RS
رده‌بندی دیویی	۶۱۵/۳۲۱.۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	۸۶۶۹۹۷۲

گونه‌های شاخص گیاهان دارویی شمال غرب ایران

واحد استان اردبیل

تألیف: حسین کربلایی خیابوی، یونس رستمی کیا و علی صمدزاده

صفحه آرای: حسن قربانزاد

طرح جلد: محمود خروشی

ناشر: انتشارات جهاد دانشگاهی استان اردبیل

چاپ: اول - ۱۴۰۰

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۲۳۱-۹۰-۹

این اثر، مشمول قانون پشتیبانی مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است. هر کسی تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف (ناشر) نشر یا پخش یا عرضه نماید مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

نشانی انتشارات: اردبیل - شهرک کارشناسان - میدان شفا، تلفن: ۳۳۷۴۹۵۰۶، رایانامه: ard.chap@chmail.ir
نشانی سازمان انتشارات: تهران - خیابان انقلاب اسلامی - خیابان فخررازی - خیابان شهدای زاندارمری - پلاک ۷۲، تلفن: ۶۶۹۵۲۹۴۸

۱۵	پیشگفتار.....
۱۹	مقدمه.....
۲۱	فصل اول: تعاریف.....
۲۳	تعاریف عمومی.....
۲۳	ریشه.....
۲۴	ساقه.....
۲۵	برگ.....
۲۵	گل آذین.....
۲۶	میوه.....
۲۷	تعاریف اختصاصی.....
۲۷	گیاه دارویی.....
۲۷	داروی گیاهی.....
۲۸	طب سنتی.....
۲۸	فرآورده‌های گیاهی.....
۲۹	مواد مؤثره گیاهان دارویی.....
۲۹	مهمترین متابولیت‌های ثانویه.....
۳۲	شناسائی گونه‌های دارویی.....
۳۷	فصل دوم: تشریح خصوصیات گیاه شناسی و مصارف دارویی.....
۳۹	بومادران سفید.....
۴۰	بومادران زرد.....
۴۱	مارچوبه.....
۴۲	ختمی.....

۴۳	بابونه زرد
۴۴	ترخون
۴۵	افسنطین
۴۶	برنجاسف
۴۷	مینای چمنی (مارگریت)
۴۸	گاو زبان آلمانی
۴۹	همیشه بهار
۵۰	کاسنی معمولی
۵۱	زالزالک زرد
۵۲	سیاه ولیک
۵۳	کدوی تخم کاعندی
۵۴	داتوره (تاتوره)
۵۵	گاو زبان ایرانی
۵۶	سنجد معمولی
۵۷	ریش بز
۵۸	سریش
۵۹	توت فرنگی وحشی
۶۰	رازیانه
۶۱	شیرین بیان
۶۲	سنجد تلخ
۶۳	گلپر
۶۴	گل راعی (علف چای)
۶۵	زوفا
۶۶	زنبق آلمانی

- ۶۷..... اسطوخودوس (لاواند)
- ۶۸..... کتان
- ۶۹..... پنیرک (ختمی خبازی)
- ۷۰..... گندنای کوهی
- ۷۱..... بادرنجبویه
- ۷۲..... نعناع فلفلی
- ۷۳..... نعناع سبز
- ۷۴..... ازگیل وحشی
- ۷۵..... توت سفید
- ۷۶..... مفراح
- ۷۷..... پونه‌سای سبلان
- ۷۸..... سیاه‌دانه
- ۷۹..... گل مغربی
- ۸۰..... مرزنجوش
- ۸۱..... گوش برم
- ۸۲..... عروسک پشت پرده
- ۸۳..... برازمبل
- ۸۴..... نسترن کوهی
- ۸۵..... گل محمدی
- ۸۶..... نسترن زرد
- ۸۷..... سداب
- ۸۸..... بید سفید
- ۸۹..... مریم گلی
- ۹۰..... مریم گلی ارغوانی

پیشگفتار

سرزمین ایران کشوری ممتاز و با رتبه بالا از نظر غنای گیاهی و تنوع زیستی و دارای ۱۱ اقلیم از ۱۳ اقلیم شناخته شده جهانی است. براساس نظر گیاه شناسان و پژوهشگران، تعداد گونه‌های گیاهی ایران در حدود ۸۰۰۰ گونه است که از نظر تنوع گونه‌ای حداقل دو برابر قاره اروپاست. تحقیقات نشان داده است که بیش از ۲۳۰۰ گونه از گیاهان کشور دارای خواص دارویی، عطری، ادویه‌ای و آرایشی-بهداشتی هستند. به علاوه ۱۷۲۸ گونه از این گیاهان به عنوان گیاهان بومی ایران می‌باشند و منحصراً در ایران پراکنش دارند و به عنوان یک ظرفیت انحصاری در کشور محسوب می‌شوند. ولی به واسطه گزارش وزارت بهداشت و درمان در حال حاضر حدود ۳۰۰ نوع داروی گیاهی در کشور تولید می‌گردند که حدود ۴ درصد داروهای مورد استفاده را تشکیل می‌دهند.

انسان تنها با داروهای شیمیایی درمان نمی‌شود بلکه همه عوامل طبیعی می‌توانند نقش درمانی را داشته باشند. وجود گیاهان در طبیعت یکی از نعمت‌های بزرگ الهی محسوب می‌شود. گیاهان دارویی بر خلاف داروهای شیمیایی اثرات جانبی زیادی ندارد و میزان تاثیر آنها بر بدن انسان به مراتب بیشتر از داروهای شیمیایی است.

امروزه به‌رغم فراوانی داروهای شیمیایی، استفاده از گیاهان دارویی در حال افزایش است و تولید و تجارت این گیاهان رقم قابل ملاحظه‌ای را به خود اختصاص داده است. به‌طوری که حجم تجارت جهانی گیاهان دارویی از ۶۰ میلیارد دلار در سال ۱۹۹۶ به ۱۰۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۰ افزایش یافته است و بر اساس پیش‌بینی بانک جهانی در

سال ۲۰۵۰ گردش مالی و تجارت جهانی متمرکز و مبتنی بر گیاهان دارویی و داروهای گیاهی به حدود ۵۰۰۰ میلیارد دلار خواهد رسید.

در اکثر کشورهای توسعه‌یافته، طب سنتی در ابعاد مختلف تحت حمایت دولت قرار گرفته و سهم خوبی از تأمین سلامت مردم را در سیستم سلامت کشور به عهده گرفته است. طب سنتی چین ۴۰ درصد خدمات بهداشتی - درمانی را در این کشور بر عهده دارد، پوشش بیمه‌ای هزینه درمان، دارو و خدمات طب سنتی در ژاپن، چین، کره و ویتنام به‌صورت کامل است و در کشورهای آلمان، استرالیا، نروژ، انگلستان، کانادا و آمریکا قسمتی از هزینه‌ها توسط سازمان‌های بیمه پرداخت می‌شود.

بنابراین ضروری است وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی نیز زمینه دسترسی به این فرآورده‌ها و همچنین ترویج مصرف و جایگزین شدن آنها را با داروهای شیمیایی بیش از پیش ایجاد کند. البته ذکر این نکته لازم است که تنها افزایش مصرف قاعدتاً نمی‌تواند راهکار خوبی باشد و وقتی افزایش مصرف مطرح می‌شود منظور افزایش مصرف درست و منطقی است و باید تجویز منطقی فرآورده‌های طبیعی و سنتی باشد.

در حال حاضر که هزینه برخی داروهای شیمیایی بالاست با استفاده از آموزه‌های طب سنتی می‌توان از بروز برخی بیماری‌ها پیشگیری کرد و مصرف دارو را کاهش داد. در گذشته از این ظرفیت طبیعی که کارکردی بهداشتی - درمانی دارد، بهره‌برداری چندانی نمی‌شد. خوشبختانه در سال‌های اخیر، تلاش‌های فراوانی برای شناخت همه جانبه گیاهان دارویی از نظر نوع گونه و پراکنش آنها در ایران، شرایط اکولوژیک، استفاده‌های دارویی، استخراج، تجزیه، شناسایی مواد مؤثره، کشت و اهلی کردن، اصلاح گونه‌های مهم، بررسی روش‌های نوین در افزایش مواد مؤثره و مطالعه اثرات دارویی آنها صورت گرفته و نتایج جالب توجهی نیز حاصل شده است.

نظر به اینکه تاکنون کتابی در مورد گونه‌های گیاهان دارویی شمال غرب کشور تألیف نشده است، قرار بر این شد که این کتاب تدوین و در اختیار کارشناسان، دانشجویان، کشاورزان و سرمایه‌گذاران علاقه‌مند گیاهان دارویی قرار گیرد. با تمام دقت و تلاشی که در تهیه این مجموعه صورت گرفته هنوز نکاتی از قلم افتاده است. بر اصل بصیرت فرض است با ارائه نقطه نظرات اصلاحی باعث افزایش کیفی این مجموعه شده تا در آینده مجموعه کامل‌تری در دسترس قرار گیرد.

دکتر حسین کربلائی خیاوی

دکتر یونس رستمی‌کیا

مهندس علی صمدزاده

پاییز ۱۴۰۰

www.ketab.ir